

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. SEPTIMII|| FLORENTIS|| TERTVLLIANI||
CARTHAGINIENSIS|| PRESBYTERI, OPERA|| QVÆ
HACTENVS REPERIRI|| POTVERVNT OMNIA:||**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Antverpiae, 1584

Beatissimo Patri Sanctissimòqve Domino Nostro, Gregorio XIII. Romanæ
Atqve Adeò Catholicæ Ecclesiæ Pontifici Maximo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73633)

BEATISSIMO PATRI,
 SANCTISSIMOQUE DOMINO
 NOSTRO, GREGORIO XIII. ROMANÆ
 ATQUE ADEO CATHOLICÆ ECCLĒ-
 SIÆ PONTIFICI MAXIMO.

SOPTIMVS TERTULLIANVS (Lactantio teste In-
 stit. diuin. lib. 5. cap. 1.) fuit quidem omni genere litte-
 rarum præditus, sed in eloquendo parum facilis, minus
 comptus, & multum obscurus. Quod ipsum repetens B.
 Hieronymus lib. de Instit. Monachi ad Paulinum: Ter-
 tullianus (inquit) creber est in sententiis, sed difficilis in
 eloquendo. Atque hæc causa præcipua, **SANCTIS-**
SIME PATER, cur eius opera, non nunc modò, sed etiam iam olim à sa-
 culis aliquot, aut penè incognita, aut certè minus trita, vulgaræque fuerint,
 & vt verbis Lactantij vti pergam, non satis celebritatis inuenerint. Altera
 cur paucorum manibus versata fuerunt ratio, quia B. Gelasius Papa 1. ob er-
 rores in quos inciderat, inter apocrypha numerauerit, & inde factum sit, vt
 posterioris Ecclesiæ scriptores illis abstinuerint; parum animaduertentes, vt
 videtur, ea quæ tali nota censerentur, non omninò, sed publicè & in tem-
 plis tantùm pronuntiarum prohibita. Quod, tum ex voce ἀποκρύφου, quæ non
 aliud quàm occultum quid significat, manifestum est, tum ex Gelasij decreto
 comprobatur, in quo Apocryphorum scriptorùm mentionem iniicit, postea
 quàm eos libros recensuit, quos in Ecclesia recitari voluit. Verùm enimuerò
 neque styli obscuritas, neque Hæresis subsecuta, B. Cyprianum aut B. Hiero-
 nimum deterruit, quo minus ita familiarem sibi hunc scriptorem habuerint,
 vt etiam verbotenus plerumque illum imitati sint. De Cypriano enim ita scri-
 bit Catal. Script. Eccles. Hieronymus: Vidi ego quendam Paulum Concor-
 dia, quod oppidum Italiæ est, senem; qui se B. Cypriani iam grandis ætatis
 Notarium, quum ipse esset adolescens, Romæ vidisse, diceret; referrèque sibi
 solitum; nunquam Cyprianum absque Tertulliani lectione vnã diem præ-
 terisse, ac sibi crebrò dicere: Da Magistrum, Tertullianum intelligens. Et Epist.
 ad Pammach. ac Ocean. Beatus (inquit) Cyprianus Tertulliano magistro vti-
 tur, vt eius scripta probant; quumque eruditi, & ardentis viri delectetur in-
 genio, Montanum cum eo Maximillamque nõ sequitur. Idem, ad se quod attinet,
 imprimis Nepotianum in Epitaphio laudat, quod ex frequenti huius Auctoris

vsu etiam stylum posset discernere : Illud aiebat (inquit) Tertulliani, istud Cypriani, hoc Lactantij, illud Hilarij est. Sic Minutius Felix, ita Victorinus; in hunc modum locutus est Arnobius. Deinde Eustochium, ad eiusdem lectionem lib. de Custod. virg. his verbis adhortatur: Si tibi placet scire, quot molestius virgo libera, quot vxor obstricta sit, legas Tertullianam ad Amicum Philosophum, & de Virginitate alios libellos. Quomodo item id fieri expediat, Epist. ad Tranquillinum significat: Ego (inquit) Origenem propter eruditionem sic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Nouatianum, (sic enim lego, pro: Nouatum) Arnobium, Apollinarium, & nonnullos Ecclesiasticos scriptores, Græcos pariter & Latinos; vt bona eorum eligamus, vitæque contraria, iuxta Apostolum dicentem: Omnia probate, quæ bona sunt tenete. Quid? quod etiam libros de Monogamia, quos tamen aduersus Ecclesiam conscriptos alibi fatetur, Epistola ad Paulinum, citet.

Hæc ego prolixius, vt posthac & à Tertulliani lectione alienus sit nemo; & quomodo legendus, agnoscat Lector plus æquo scrupulosior. Huc certe primum nos inuitare debet summa eius antiquitas. Nam ab eodem Hieronymo primus post Victorem, & Apollonium, Latinorum scriptor adfertur; quod ei mirum videri non debet, qui B. Irenæum, & primos illos Pontifices Romanos, S. V. prædecessores, Clementem dico, Anacletum, Euaristum, aliisque ad eius ætatem vsque, Græcè potius quàm Latinè scripsisse mecum senserit. Deinde talis est viri eruditio, vt (Vincentio Lirinensi teste lib. aduersus proph. hæreseon nouit.) apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus sit. Quid enim (inquit) hoc viro doctius, quid in diuinis atque humanis rebus exercitatus? Nempè omnem Philosophiam, & cunctas Philosophorum sectas, auctores adfertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum, ac studiorum varietatem, mira quadam capacitate mentis complexus est. Ingenio verò nonne tã graui, ac vehementi excelluit; vt nihil sibi penè ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine iruperit, aut pondere illiserit? Iam porrò, orationis suæ laudes quis exequi valeat? quæ tanta, nescio qua rationum necessitate (seu densitate, vt alij legèdum censent) conferta est, vt ad consensum sui, quos suadere nō poterit, impellat; Cuius quot penè verba, tot sententiæ sunt; quot sensus, tot victoria. Quibus verbis alia quoque ratio scripta eius amplectendi iudicatur, quod aduersus Gentiles & Iudæos nemo eo doctius scripserit; aduersus autem Hæreses illas vetustiss. (quarum pleræque, prò dolor, hodie repullulascere incipiunt) præter eum & Irenæum, nullus, & aduersus Marcionem solus hic scriptor exstet. Hinc rectè idem Lirinensis prosequitur: Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Iudæi, Gentiles, Gnostici, ceterique: quorū ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus euertit. Atqui Hæreses cognosse, debellasse est; & præuidisse, fugasse. Prætereo lubens, quod etiam litterati quique, & maximè Iurecōsulti, ex Auctore hoc verborum iuris Romani retinentiss. & legum peritissimo, multum proficere queant. Certè quum antiquitate potissimum aduersus omnes Hæreses, vel ipso Tertulliano teste, lib. de Præsc. adu. hæret. præscribi debeat; non aliundè magis fidei Catholice articulos hodie controuersos, aut Ecclesie ritus, & traditiones antiquas con-

Dedicatoria.

confirmari, quàm ex nostro hoc Auctore; posthac, opinor, iudicabit æquus Lector, si diligentius penitusque illum introspexerit. Amplius dico, ex solo ferè hoc Auctore confici posse iustum Catechismum; qui sufficiat, tum ad catechizandos rudiores quosque fideles, tum ad reducendos eos, qui fortassis à recta fide deuiarunt. Sufficiant nunc exempla aliquot, quæ si in gratiam studioforum subiecero, prolixitati, quæ Epistolæ limites excedere fortassis videatur, V. Sanctitas, **BEATISS. PATER**, veniam quæso dare non grauetur, & aures gratas accommodet. Imprimis Symbolum Apostolorum, quod Regulam fidei nuncupat, tale tantum non quale hodie retinemus, non vno recenset loco; libris nimirum de Velandis virginibus, de Præscriptionibus aduersus hæreticos, & aduersus Praxean. De Oratione Dominica (quemadmodum iam olim etiam adnotauit B. Hilarius) volumen aptissimum scripsit, quod B. Cyprianus imitatus est. Orationem Angelicam ex variis eius locis explicatam reddere liceret. Decalogum ferè integrum, reperire est explicatum, partim lib. aduersus Iudæos, partim de Idololatria, & aduersus Gnosticos. Porro **SACRAMENTA**, non duo duntaxat (vti Basilienses ad marginem alicubi perperam adnotarunt) sed sex nominatim vno eodémque loco commemorat; de septimo quoque Vnctionis extremæ haud dubiè facturum mentionem, si occasio incidisset. Diabolus (inquit lib. de Præscript. aduers. hæret. cap. 40.) cuius sunt partes interuertendi veritatem, ipsas quoque res Sacramentorum diuinorum in Idolorum mysteriis æmulatur. Tinguunt & ipse quosdam (en Baptismum) vtique credentes & fideles suos. Expiationem delictorum (quod ad pœnitentiam pertinet) de lauacro repromittit. Signat & illic (hoc Confirmationis est) in frontibus milites. Celebrat & panis oblationem (Eucharistiæ nempè sacrificium.) Quid? quòd & summum Pontificem in vnis nuptiis (Ordinem sacrum, & Matrimonium etiam hinc vide) statuit. Qui ergo ipsas res, de quibus Sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter adfectauit exprimere in negotiis Idololatriæ, &c. Et verò etiam peculiaris de **BAPTISMO** liber exstat Tom. 3. vbi latius de ceremoniis Baptismi, plerisque etiamnum vsitatis; secundum quas inter cetera: Aquam adituri; (vti loquitur Auctor lib. de Coron. milit. & alibi non semel) ibidem, sed & aliquanto prius, in Ecclesia sub Antistitis manu, contestamur nos renuntiare Diabolo, & pompæ, & angelis eius; dehinc ter mergitamur; amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit; indeque suscepti lactis & mellis concordiam prægustamus; exque ea die lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Quibus adiungitur lib. de Baptif. & aduersus Marcionem, olei seu Chrismatis vnctio, à qua dicimur Christiani. De Pœnitentia liber, tres eiusdem partes, Contritionem, Confessionem, Satisfactionem, non obscure complectitur. Ad priorem illud pertinet cap. 9. Animum mœroribus deiicere, ingemiscere, lacrymarum, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum. Ad alteram: Presbyteris aduolui, caris Dei adgeniculari, prouoluere hominem, accusare & condemnare, dicit. cap. & illud cap. 10. Videlicet siquid humanæ notitiæ subdixerimus, proinde & Deum celabimus? An melius, damnatum latere quàm palam absolui? Ad tertiã denique, frequens satisfactionis mentio c. 3. 5. 7. 8. & 9. è quibus loci isti aptissimi: Confessio enim satisfactionis consiliu est; &c.

Sed quatenus satisfactio confessione disponitur; confessione, pœnitentia; Deus mitigatur. Consignationis seu manusimpositionis, quod nunc Confirmationis vocamus, meminit lib. de Resur. carn. & dicto lib. de Præscript. adu. hæretic. cap. 36. vbi carnem signari dicit, manusimpositione adumbrari, & Spiritu sancto vestiri. Omnium autem apertiss. lib. de Baptif. supracitato. Dehinc (inquit) manus imponitur; per benedictionem, aduocans & inuitans Spiritum sanctum. Eucharistiæ toties fit mentio, vt malim ad Indicem totius operis Lectorem remittere; maximè quum nemo id inficiari possit. De veritate verò corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, testimonia luculentiss. reperire erit, tzm lib. de Orat. cap. 6. tum etiam lib. aduers. Marc. 4. cuius tamen verba quædam in contrarium, non intellecta Auctoris mente, perperam pro se citare non verentur aduersarij. Hic sufficit illud lib. superius citati de Resurr. carnis: Caro corpore & sanguine Domini vescitur, vt anima de Deo saginetur. Sacrificij item siue oblationis nomen toties repetitum est, atque apud alium aliquem veterum; quemadmodum latè deduximus dicto lib. de Orat. qui ritum Missæ Africanæ magna ex parte continet; vbi etiam omnes penè, quibus vtimus, ceremonias Christiani sacrificij, ex Tertulliano comprobauimus. Præterea ad Ordinis sacramentum illud pertinere quis dubitet, lib. de Præscrip. hæret. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes; Nunc Neophytos collocant, nunc saculo obstrictos, nunc apostatas nostros. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium; vbi ipsum esse, illic promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius; hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras laicus. Nam & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Item in Exhortatione ad castitatem: Differentiam (inquit) inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas & honor per ordinis confessum sanctificatus à Deo. Matrimonium denique quinquies lib. 5. aduers. Marcionem, cum Apostolo Paulo ad Ephesios 5. Sacramentum disertis verbis nuncupat. Porro si de Ecclesia sit controuersia, lib. de Præscrip. aduersus hæret. eam veram Apostolicamque esse latè deducit, in qua ordo Episcoporum ita per successiones ab initio decucurrit, vt primus Episcopus aliquem ex Apostolis aut Apostolicis viris habuerit antecessorem, atque adeo etiam Romanam ipsam, vbi Petrus (inquit) & Paulus martyrio coronati, vnde nobis auctoritas præstò est. Traditiones Ecclesiasticas non scriptas, nemo veterum tam luculenter suo confirmauit testimonio, atque Tertullianus lib. de Corona militis. Et nominatim oblationes pro defunctis ac Natalitiis Martyrum; ac etiam de crucis signaculo: Ad omnem, inquit, progressum, atque promotum; ad omnem aditum, & exitum; ad vestitum, & calceatum; ad lauacra, ad missas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia; quacunque nos conuersatio exercet; frontem crucis signaculo terimus. Meminit ibidem, & alibi latius; tum Dominici diei; tum antelucanorum cœtuum, qui ad sacrificium, de quo supra, referendi veniunt; tum Ieiuniorum, de quibus etiam peculiarem librum edidit. De Continentia autem Ecclesiæ ministrorum & virginum, latiss. tractat libris de Velâdis virginibus, ac ad Vxorem utroque, & de Exhortatione ad castitatem. Atqui, vti etiam aliarum controuersiarum non omittatur mentio,

tio, De Excommunicatione Ecclesiastica, quam censuram diuinam nuncupat, sic loquitur Apolog. c. 39. Nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conspectu, summumque futuri iudicii præiudicium est, si quis ita deliquerit, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij relegatur. Si de vsu Imaginum proponatur questio, quomodo illa Decalogo sint prohibita, nempe ne adorentur, his verbis explicat lib. adu. Marc. 2. Proinde (inquit) & similitudinem vetans fieri omnium, quæ sunt in cælo & in terra & in aquis, ostendit & causas, Idololatriæ scilicet substantiam cohibentes. Subiicit enim: Non adorabitis ea, neque seruietis eis. Serpentis autem ærea effigies, postea præcepta Moyse à Domino; non ad Idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratū exemplum, certè simplex ornamentum, accommodata suggestui; longè diuersas habendo causas ab Idololatriæ crimine, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari; non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quam similitudo prohibetur. De Libero arbitrio latè disputat, non modò Libro de Patientia, sed & 2. adu. Marcionem. De Meritis denique operum, & æternæ vitæ mercede, lib. ad Martyras. Reliquis superfedeo, ne sim prolixior, remittens Lectorem studiosum ad Adnotationes nostras; quas si eadem cum beneuolentia & attentione legerit, qua plerique nostras illas nuper in B. Cyprianum editas, haud sine fructu id futurum confido; quippè quæ non aliud sint, quàm loci quidam communes materiarum omnium quæcunque hodie controuerti solent, ex penitioris vetustatis penu deprompti. Idque adductis testimonijs Patrum, iam inde à primis Ecclesiæ Apostolicæ incunabulis vsque ad Sanct. V. primum eius nominis prædecessorem Magnum illum Gregorium; ne fortè ab iis in dubium vocentur, qui ab ea ætate errare cepisse Ecclesiam (contra expressum promissionum Christi Beato Petro factarum, Matth. 15. & 28. Dei verbum) calumniari non verentur. Proinde, benè de Republica sunt meriti Ioan. Baptista Egnatius, qui Tertulliani Apologeticum in lucem edidit, & Ioan. Gagnæus Parisiensis Theologus, qui, quos omiserat Rhenanus, libros xv. superaddidit, & nonnihil qui aliquot carmine conscriptos inter Poëtas Christianos euulgauit. Magnum denique aliquid præstitit Rhenanus Selestadensis, quum primùm Tertullianum, quoad fieri potuit, integrum à blatis & tineis vindicauit, ac Scholijs, deinde & Adnotationibus illustrauit, quibus obscuriores quasque phrasas vocésque explicat; & non semel etiam Ecclesiasticos ritus antiquos confirmat. Verùm vt homini, humanitùs aliquid ei contigit, quòd in area versaretur non sua, vtpotè litteratus potius quàm Theologus. Vnde à Sanctitatis Vestræ prædecessoribus Paulo Papa IIII. & Pio Papa V. secundum Concilij Tridentini decretum censura notatis eius Adnotationibus, atque adeò etiam interdictis, donec repurgarentur; factum est vt Catholicorum piorum manibus iterum penè exciderit Tertullianus, quòd hæctenus non prodierit, auctoritate publica repurgata, operum eius editio. Ego itaque, frequentissimè à compluribus magnis eruditissimisque viris, tum Iureconsultis, tum Theologis requisitus, vt, quod de Tertulliano in editione B. Cypriani promiseram;

quantocyus præstarem; iamdudum pollicitis sterissem, Deo auspice, nisi variis necessariisque occupationibus tam priuatis quam publicis in hunc usque diem præpeditus fuisset. Prætereo tantam, de qua supra, Auctoris in eloquendo difficultatem, ut multo tempore opus fuerit ad requirenda & conferenda exemplaria; iis præsertim locis, quibus explicandis Oedipo quopiam opus erat, quò certior esset censura de vera & genuina lectione, & quæ cum Auctoris mente & stylo quamoptimè conueniret. Qua in re plurimum adiutus sum tribus MS. membranaceis codicibus Vaticanis, quos Alano Copo, pia memoria, Theologo eruditissimo, nostro nomine, Illustriss. Cardinalis Sirletus subministravit; cui tam fuit cordi hæc nostra opera, ut per Dn. Fredericum, suum in Bibliothecæ præfectura vicarium, & alios quosdam amanuenses, iusserit singulos illos conferri cum codice excuso, atque ita varias lectiones in marginem adnotatas ad nos transmitti. Cuius adeo Celsitudini, uti etiam Illustrissimis Cardinalibus Hosio & Granuellano, qui apud illum eius rei fuerunt intercessores, est quòd gratias immortales & agam & habeam. Nec parum ad hanc rem contulerunt MS. Libri Monasteriorum S. Amandi ac Bauonis, & Anglicus quidam, quem thesauri loco penes se adseruabat quondam Ioan. Clemens Anglus. Quibus accesserunt coniectura doctissimorum virorum, Latini Latinij Itali, & Ioan. Harrisij Angli, ab ipsis mecum communicatæ, & obseruationes aliorum, quorum suis quibusque locis fieri mentio. Quibus omnibus adminiculis adiutus, non tamen sine vigiliis, laboribus, & lucubrationibus maximis (ut ne quid dicam de sumtibus haud exiguis, præsertim in accersendis dictis variis lectionibus, & MS. codicibus) loca innumera castigauimus, hiulca suppleuimus; quædam etiam superflua, quæ ex margine in contextum irreperant, rescidi. Accessit, quòd recens in capita libros omnes distinximus. Non quòd ignorem, Tractatus esse ferè continua conscriptos ab Auctore; sed quòd, quum adfectione ipsa subobscurus sit, res scitu necessariæ facilius minutatim intelligi possint à rudioribus. Neque verò nouo id exemplo, sed iam olim id factum, ex MS. codicibus omnibus, & prioribus excusis in Apologetico patet; quòd libri maxima utilitas id faciendum persuaderet, & non ita nuper in libro de Præscriptionibus aduersus hæreticos, à I. C. eruditiss. Ioanne Quintino Heduo. Cum quo ad Zephyri calumnias tribus, quòd aiunt, verbis respondeo: Nihil cuiquam deperire, quòd Tertullianus diuisus sit; manere integrum, si quis vno malit contextu legere. Ego verò, re cum doctiss. & Theologis & Iureconsultis communicata, etiam in ipsis Argumentis distinctionem capitum retinendam existimaui; ut inde colligat Lector, quid quoque tractetur capite; quæ etiam, uti maioris sint auctoritatis, ipsissimis Tertulliani verbis conscripsi; quò sic Lectori studioso satisfaciam; cui facile fuerit, ex sola eorum lectione antiquitatem omnem Ecclesiasticam decerpere. Deinde totum opus in quinque Tomos partitus sum: quorum primo continentur libri aduersus Gentes & Iudæos; secundo Parænetica; tertio scripta aduersus Hæreses; quarto pia Poëmata cum Fragmentis operum quæ desiderantur; quinto denique ea quæ aduersus Ecclesiam scripsit, & aliena quædam. Ordine etiam librorum seruato, quantum fieri potuit eodem, legitima temporum ratione habita, quo

con-

conscripti sunt; quemadmodum ex Præfatiunculis, quæ singulis præfigurantur Tomis, colligere est. Denique, ut norit Lector, iuxta Apostolum, examinare omnia, & quod bonum est, tenere; Admonitionem de Tertulliani dogmatis, ne dicam erroribus, longè locupletiores quàm Rhenanus ediderat, Alphabeti ordinæ, simul cum Antidoto, edidimus. Reliqua prudens omitto. Quæ omnia, simul cum dictis Adnotationibus nostris sacræ Romanæ Ecclesiæ, atque adeò Vestræ Sanctitatis, iudicio censuræque, lubens vel probanda vel improbanda submitto.

Ceterum, quòd eidem Sanctitati Vestræ, BEATISSIME PATER, Tertullianum inscripserim; non vna me moritatio. Imprimis enim, cui potius nuncupandus veniat, quàm ei, penes quem Ecclesiæ Latinæ atque adeò Romanæ suprema est administratio? Præsertim, quum Africana Ecclesia cum Romana (vbi verbis Auctoris nostri utar) contesserit; & eiusdem auctoritas, donec primùm à Vandalis, deinde à Mahumetanis occupata est, in Africa semper sacrosancta fuerit; vsque adeò ut Tertullianus Catholicam doctrinam apud Ecclesiam Romanensem, & eandem pro Apostolica, eiusque auctoritatem in Africa agnoscat, lib. de Præscript. aduersus hæret. Et quanti habitum fuerit iam tum, in litteris, quas Pacis vocabant, concedendis aut reuocandis, sedis Apostolicæ iudicium; non obscurè lib. aduersus Praxean significet: Immò etiam in hæresin prolapsus, Episcopum Episcoporum Romanum Papam, lib. de Pudicitia nuncupet. Deinde expediebat sub auspiciis Sanct. Vestræ prodire Tertullianum, vti sic rursus auctoritatem accipiat, quam probabilibus eius scriptis error consequens detraxisse videbatur; atque adeò etiam à scrupulosioribus quibusque eius non omittatur lectio. Quid? quòd etiam iure quodam Sanctitati Vestræ debebatur nostra hæc recognitio; quæ tantum adiumenti accepit ex dicta Vaticana V. Sanctitatis Bibliotheca, ut nisi cum ingratitude nota illam præterire non potuerim. Illud autem audendi fiduciam dedit; quòd, quum fragmenta quædam Conciliorum, quæ conferre possent ad Gratiani recognitionem, quam magno adparatu iam dudum Sanct. Vestra molitur, ad Illustriss. Cardinalem S. Sixti Boncompagnum, iuxta eiusdem S. V. postulata, isthuc misissem; iniecta mentione opusculorum quorundam Hrabani Mauri, quæ cupiebam Sanct. V. dedicare; quàm benignissimè idem Illustriss. Cardinalis inter cetera sic rescripserit: Scito, in eo rem gratissimam suæ Sanctitati te facturum; quæ magnam ex iis Conciliorum fragmentis voluptatem accepit; & mihi iniunxit, ut eius nomine te valde horter, vti in huiusmodi libris eruendis & expurgandis diligentem operam ponas; quia hæc (inquit) præcipua sunt instrumenta, quibus & nostra constituere, & hæreticos valemus euertere. Si itaque grata fuisset Sanctitati V. inscriptio Opusculorum Hrabani aliquot duntaxat; multo certè magis acceptabilem fore Tertullianum non dubito.

Patiatur itaque, BEATISSIME PATER, sub sui nominis prodire auspiciis Sanctitas Vestra Tertullianum hunc nostrum; meque in clientelam recipiat, iam Catholicæ Religionis ergò voluntarium exulem. Atque adeò etiam ceteros Ecclesiastici ordinis per Flandriam viros; qui, quum inter hæ-

Epistola Dedicatoria.

reticos aut falsos fratres abundare liceret, malunt plerique penuriam pati pro Christi nomine, quam genua ante Baal incuruare; quos Sanctitati Vestrae quam officiosissime commendo. Quod restat, Deus Opt. Max. eandem

SANCTITATEM V. Ecclesiae suae diu seruet incolumem.

Duaci, ipsa Exaltationis sanctae Crucis. 1579.

SANCTITATI VESTRAE DEDITISSIMVS
IN CHRISTO SERVVS

IACOBVS PAMELIUS.